

Kansen met kwel

TINE BARDOEL EN JOHN STEEGH

De goede kwaliteit van het kwelwater uit de duinen wordt met het gangbare waterbeheer niet optimaal benut. Er lijken volop kansen om het oppervlaktewater in duinen, duinzoom en binnenduinrand een kwaliteitsimpuls te geven. Het lijkt makkelijk om daar gebruik van te maken. Toch komt er nogal wat bij kijken.

De kwaliteit van het oppervlaktewater vraagt in een drukbevolkt gebied als in de Randstad veel aandacht. In het gebied van globaal Den Haag tot Ijmuiden in het westen en Gouda in het oosten, heeft het Hoogheemraadschap van Rijnland tot taak samen met andere partijen de waterkwaliteit zoveel mogelijk op orde te krijgen en te houden. Er is de laatste jaren vooruitgang geboekt, maar er blijft een aantal hardnekkige pijnpunten. Over het algemeen heeft het oppervlaktewater in dit deel van Nederland te maken met een overmaat aan voedingsstoffen, ook wel nutriënten genoemd. Een teveel aan nutriënten kan een ecosysteem met weinig variatie opleveren en kan bovendien een overmatige algengroei en zuurstofloosheid van het water tot gevolg hebben. Dat is niet alleen slecht voor het watermilieu, maar ook voor de belevingswaarde ervan.

Duinwater als schoonwaterbron

In de duinzoom, het overgangsgebied van de duinen naar het lager gelegen polder- en boezemland, wordt het oppervlaktewater gevoed met water vanuit de duinen. Hydrologen noemen dit ondiepe kwel. 'Ondiep' omdat het grondwater betreft dat, in tegenstelling tot

'diepe' kwel, vanuit relatief ondiepe grondlagen toestroomt.

De chemische samenstelling van dit kwelwater kenmerkt zich in de eerste plaats door lage gehalten aan voedingsstoffen. Andere karakteristieken van het duinwater zijn bijvoorbeeld dat het zoutarm en kalkrijk is en vaak een hoog ijzergehalte bezit. In die samenstelling is het duinwater uniek en biedt kenmerken die de optimale omstandigheden kunnen bieden voor een aantal vegetatietypen. Afhankelijk van de vochttoestand kan daarbij gedacht worden aan soortenrijke natte graslanden, maar ook specifieke water- en oevervegetaties, met onder andere de waterviolier.

Natuurlijke wetten in het waterbeheer

Vanwege de hoge kwaliteit van het duinwater is er dus alle reden om dit goed te benutten. De huidige praktijk van het waterbeheer sluit hier niet op aan. Het water dat uit de duinen afkomstig is, wordt opgevangen in duinrellen en stroomt van daaruit af op het lager gelegen boezemstelsel van Rijnland. Deze stroming is op het eerste gezicht heel natuurlijk, of volgt in ieder geval de natuurwetten. Maar het boezemstelsel is behalve lager gelegen óók het grote vertakte watersysteem dat al het water uit het hele gebied van Den Haag tot Ijmuiden transporteert naar de gemalen. Wanneer het duinwater via de duinrellen in de boezem terechtkomt, vermengt het daar met het boezemwater. Bij deze menging gaan de karakteristieke eigenschappen verloren en bovendien wordt dit water via de gema-

Vijver op het terrein van het voormalig provinciaal ziekenhuis te Santpoort oord; verzamelplaats voor kwelwater uit de duinen (foto: Hoogheemraadschap van Rijnland).

len snel afgevoerd naar zee. Dat systeem is minder natuurlijk, maar zorgt er uiteraard wel voor dat we onze voeten droog houden.

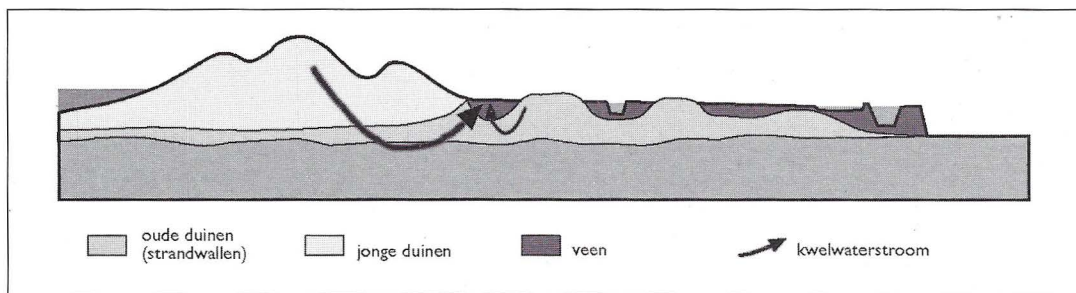
Het kan ook anders

De wens om op een andere manier met het duinwater om te gaan blijft evenwel overeind. In verschillende plannen en projecten wordt gewerkt aan alternatieven. De gedachte daarbij is, zoveel mogelijk duinwater zo lang mogelijk in het gebied te houden en minder duinwater af te voeren naar de boezem. Dat kan bijvoorbeeld door oude duinrellen in ere te herstellen of nieuwe te graven. Daarbij wordt de weg die het water moet afleggen verlengd en de afvoer wordt vertraagd. Een andere mogelijkheid is om, meer stroomafwaarts, gebruik te maken van locaties voor seizoensberging.: In de winter wordt het teveel aan water hierin opgeslagen, zodat het in de zomer bij watertekort gebruikt kan worden. Op die manier vindt geen menging met het boezemwater plaats en blijft

willen vasthouden en zo min mogelijk willen afvoeren naar het boezemstelsel, moet er een waterscheiding worden aangebracht. We knabbelen als het ware een stuk van het boezemstelsel af. In tijden van wateroverlast kan dit deel dus niet meer meedoen in het bergen van water dat elders problemen veroorzaakt. Voor het waterkwantiteitsbeheer weegt dat zwaar. Een technische oplossing die beide watersystemen met bijbehorende functies kan combineren vormt een voorwaarde om aan dit bezwaar tegemoet te komen. Daar wordt op dit moment door middel van studies aan gewerkt. Ook voor andere functies vormt het aanbrengen van een waterscheiding een obstakel. Daarbij valt te denken aan recreatievaart die niet meer ongehinderd kan passeren. Hetzelfde geldt voor de migratie van vis, op zoek naar paaiplaatsen of diepere delen in het watersysteem.

Wikken en wegen

Het wordt duidelijk dat het watersysteem in

het duinwater voor het gebied beschikbaar.

Beren op de waterweg

Achter de geschetste ideeën die de toetsen der logica met verve doorstaan, schuilen echter ingrijpende wijzigingen, die niet zomaar uit te voeren zijn.

Een belangrijk voorbeeld daarbij is de relatie tussen het oppervlaktewater en de grondwaterstand. Woningen in de binnenduinzand onder vinden hinder van hoge grondwaterstanden. Bij het graven van duinrellen en het inrichten van locaties voor seizoensberging moet bedacht worden dat ingrepen in het oppervlaktewaterstelsel zijn weerslag hebben op dat wat er in de ondergrond gebeurt. Oppassen dus!

Ook via andere wegen blijft wateroverlast ons 'achtervolgen'. Dit komt door de rol die het boezemstelsel als regionaal watersysteem vervult: de boezem stelt ons in staat om een lokaal teveel aan water op te vangen en te verspreiden over een groter oppervlak, zodat het effect vele malen kleiner wordt. Als we het duinwater in de duinzand en binnenduinzand

het duingebied en de aangrenzende duinzand sterk met elkaar verbonden zijn. Een ingreep ten behoeve van de natuurfunctie in het gebied heeft automatisch gevolgen voor andere functies. Een aantal zijn hier in beeld gebracht, maar de opsomming is niet uitputtend. Wijzigingen in het beheer zullen dus altijd in samenhang bekeken worden. Er liggen nog verschillende vragen, die enerzijds technisch en inhoudelijk van aard zijn, maar anderzijds ook een afweging impliceren: 'Welke functie wordt waar op welke manier het beste gediend?' De duidelijk aanwezige kans om met het kwelwater uit de duinen een kwaliteitsimpuls te realiseren, is daarmee dus geen 'schot voor open doel'. Creativiteit en samenspel van betrokken partijen zijn de sleutelfactoren om kansen niet alleen te creëren maar ook daadwerkelijk te benutten.

IR. T.G.L. BARDOEL IS PROJECTLEIDER AFDELING INTEGRALE PLANNEN EN PROJECTEN BIJ HET HOOGHEEMRAAD VAN RIJNLAND

JOHN STEEGH IS HOOGHEEMRAAD BIJ HET HOOGHEEMRAAD VAN RIJNLAND